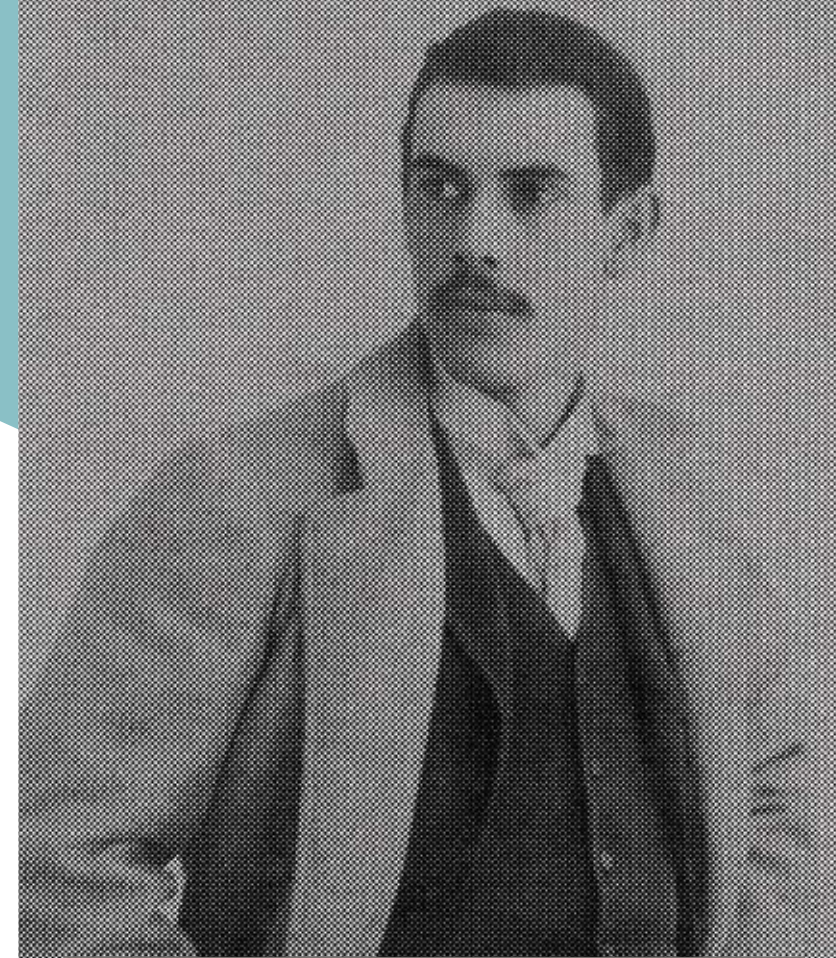

INTRODUCCIÓ

Prudenci i Aurora Bertrana són dos personatges molt diferents. Tanmateix, comparteixen una vocació literària que el 1935 els fa publicar, a quatre mans, la novel·la *L'illa perduda*. Abans i després, les trajectòries de l'un i de l'altra remetent a experiències i esdeveniments prou dissemblants i, alhora, coincidents en alguns punts essencials, com el vincle clau amb Girona, la passió per l'expressió artística en múltiples formes, el pes cultural de Barcelona, la "incomoditat" d'una certa imatge pública o la importància de les relacions intel·lectuals. Aquesta exposició parteix del punt d'unió creativa que representa el llibre de mitjan anys trenta per explicar el món del pare i el món de la filla en allò que tenen de divers i de comú. L'objectiu és comprendre'ls millor tots dos en el marc d'allò que permeten explicar: bona part de la història política i cultural catalana i europea que va del darrer quart del segle XIX fins als anys setanta del segle XX.

PRUDENCI BERTRANA

"Vaig entrar de ple en el fons tenebrós de mi mateix"

LA JOGUINA TERRIBLE

La vocació literària de Prudenci Bertrana es desperta de manera relativament tardana, al voltant de la trentena, i ho fa sobreposant-se a una vocació prèvia, la pictòrica. Els seus primers textos literaris porten data de 1898, mentre que els primers esbossos pictòrics són de deu anys abans i s'emmarquen en un període de formació com a pintor que havia començat a l'Escola Llotja el 1885. El 1892, el mateix any que neix la seva filla gran, Aurora, participa per primera vegada en una gran exposició que reunirà pintors d'arreu de Catalunya: l'Exposició de Belles Arts de Sant Feliu de Guíxols. Aquell mateix any funda amb el reconegut pintor Joan Brull i Vinyoles la Gran Acadèmia Moderna Brull Bertrana, al número 6 de la placeta del Correu Vell de Girona. La consoldació literària, que li arribarà amb la publicació de *Josafat* (1906), té lloc sobre un rerefons de més de vint anys de dedicació prèvia al dibuix i a la pintura. El Bertrana escriptor neix de la soca del Bertrana pintor.

Anunci de la Gran Academia Moderna dirigida per Joan Brull i Prudenci Bertrana a Girona, 1892. Ajuntament de Girona. AMGi.

EL BOSC DELS HEROIS

En la conferència «De les belleses de la Natura i el meu goig» (1908), Prudenci Bertrana parlava d'ell mateix autoretratant-se com un «pobre artista bosquetà amant del silenci i de les augustes quietuds de les muntanyes». A diferència d'altres escriptors de la seva època, el principal espai de la seva literatura no és la ciutat, però tampoc el jardí ni el camp, sinó el bosc. Aflora en els llibres de Bertrana una mena de felicitat melangiosa, d'influència rousseauiana, per la llibertat revelada pel contacte amb la naturalesa (una vida lliure a la muntanya oposada a la de la ciutat, el progrés i la industrialització) i amb els homes que hi vivien, una llarga nòmina de pagesos, jornalers, masovers, caçadors, bosquerols, carboners, petadors de suro o artigaires, amb els seus perdiguers, llebres, conills, tudons i perdisus, i les trifulgues, sovint tràgiques, sofriments i malalties que esperen aquests animals.

Detall de les sureres del Congost d'Àrbúcies. AHMA-Fons Postals.

JOSAFAT

En el tombant de segle, Girona viu una gran efervescència cultural. Un grup d'intel·lectuals (Rafael Masó, Carles Rahola, Miquel de Palol o Xavier Montsalvatge) es proposa renovar el panorama artístic de la ciutat tirant endavant iniciatives com els Jocs Florals o les revistes *Vida* i *L'Enderroch*. En aquest context, Prudenci Bertrana pinta i comença a escriure. El primer conte és de 1898, escriu la primera novel·la, titulada *Violeta*, el 1899 i publica assíduament narracions a la premsa gironina i catalana. El 1906 apareix *Josafat*, una de les grans obres de la literatura catalana contemporània. És una narració que converteix la catedral de Girona en espai i protagonista de les relacions que manté el campaner amb una prostituta en els espais sagrats de la seu. La infinitat de matisos que plasma la tortura interior del campaner, la relectura del mite de la bella i la bèstia, amb reapropiacions de l'imaginari romàntic i gòtic, les reflexions sobre la naturalesa del mal, la subversió de la sexualitat i el paper desestabilitzador de la *femme fatale*, continuen interpellant els lectors avui com fa més de cent anys.

Retrat de grup al jardí de la muralla de la Mercè, 1907. Ajuntament de Girona. CRDI (Autor desconegut).

L'HUMORISTA TRIST

Amb poques expectatives professionals i amb part de la ciutat de Girona en contra, Prudenci Bertrana accedeix a dirigir a Barcelona els setmanaris satírics *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*. S'hi estableix amb la família però la professionalització com a periodista no li reporta ni estabilitat econòmica ni tranquil·litat vital: entre 1913 i 1915 perd dos dels fills, Heribert i Helena, mentre ha de trobar forces per escriure articles humorístics mal pagats. S'adapta malament a Barcelona i s'aferma en la idea de l'urbs com un territori hostil, cruel i hipòcrita. Resguardat pel personatge del "bàrbar" mal aclimatat a la ciutat col·labora en les principals capçaleres barcelonines, *El Poble Català*, *La Publicitat* o *La Veu de Catalunya*. La cerca d'uns ingressos frugals però constants el porten a provar sort com a escriptor de teatre, però els èxits que hi obté són irregulars i acaba per tornar a fer de professor de dibuix i pintura a l'Escola del Bosc de Barcelona.

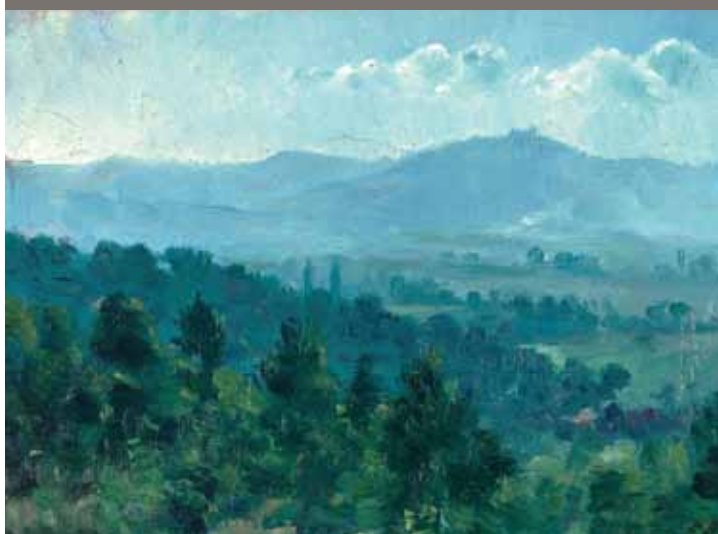
Lluís Claramunt. Mapa del tifus a Barcelona durant l'epidèmia de 1914. 1933. ICGC.

ENTRE LA TERRA I ELS NÚVOLS

Els últims anys de la seva vida, Prudenci Bertrana gira la vista enrere. Es dedica a recordar, fer balanç de la seva trajectòria i deixar escrita la imatge literària d'ell mateix que vol que el sobrevisqui. Amb aquesta intenció escriu la trilogia *Entre la terra i els núvols*, formada per les novel·les *L'hereu* (1931), *El vagabund* (1933) i *L'impenitent* (pòstuma, 1948) amb les quals culmina el procés de construcció de la seva personalitat literària, la d'un escriptor amb poca sort que ha lluitat per viure de la literatura i que ha escrit des de l'autenticitat de l'experiència. Després de la publicació de *L'impenitent*, l'obra de Bertrana cau en un llarg oblit a causa de la censura franquista i les dificultats per trobar els seus llibres. No és fins a l'any 1967 que es comença a reivindicar la importància de la seva obra, amb motiu del centenari del seu naixement. El 1968 Girona l'honora posant el seu nom al premi Bertrana de novel·la. Des de llavors i fins avui el record de la seva figura i l'estudi de la seva obra el situen entre els grans escriptors de la literatura catalana.

Prudenci Bertrana. Paisatge, s/d. Museu d'Art de Girona. Núm. de reg. 251.511. Fons d'Art de la Diputació de Girona.

L'ILLA PERDUDA

El 1935, Prudenci i Aurora Bertrana publiquen una obra conjunta que n'agermana els talents: *L'illa perduda*, novel·la d'aventures de tema oceànic. La filla en prepara el guió i, després, ella i el pare es reparteixen la feina de redacció. Es tracta de l'únic text signat per tots dos. És la primera novel·la d'Aurora i una de les darreres de Prudenci. Les vocacions de l'una i de l'altre es reuneixen així en la literatura, que constitueix l'àmbit vital i professional més significatiu que van compartir.

AURORA BERTRANA

“No em condemneu sense llegir-me”

IMPRESSIONS D'UNA ESTUDIANTA

La vocació artística d'Aurora Bertrana es desperta ben aviat gràcies a l'ambient familiar, tot i que l'actitud reticent del seu pare fa que desvii la seva afició per la literatura cap a la música. Estudia violoncel i, sota la protecció de l'escriptora i lluitadora feminista Carme Karr, perfecciona els seus coneixements musicals a l'Escola Municipal de Música de Barcelona. Es forma al prestigiós Institut Jaques-Dalcroze de Ginebra a partir de 1922, però les dificultats per pagar la formació, les penúries econòmiques, el fred i l'ambient de la pensió marquen aquella etapa. Lluitadora i entusiasta, funda un trio de *jazzwomen* que actua a hotels i restaurants i actua com a cantant de flamenc en una ràdio suïssa. Els amics l'animen a escriure. L'any 1925 es casa amb l'enginyer suís Denys Choffat, “Monsieur Choffat”, tal com ella l'anomenava, i viu una vida intel·lectual moderna i cosmopolita.

El trio de jazz creat per Aurora Bertrana, al violoncel: Yvonne Bovard, al violí, i Mina Blasser, al piano, s/d. *Memòries fins al 1935*.

LA VIATGERA

Fascinada per la natura i delerosa de transcendir els reduïts espais familiars, Aurora Bertrana esdevé una viatgera sense precedents a Catalunya. Passa tres anys molt feliços amb el seu marit a la Polinèsia (1926-1929), des d'on envia articles a la revista *D'Ací i d'Allà* i al setmanari *Mirador*. El llibre de viatges que en resulta, *Paradisos oceànics* (1930), significa el seu reconeixement literari. Aurora Bertrana projecta una imatge única de modernitat que remet a la nova dona de lletres del segle XX: una escriptora lliure, crítica, aguda i independent. Després de portar la temàtica exòtica a la narrativa breu i a la novel·la d'aventures amb *Peïkea, princesa canibal i altres contes oceànics* (1934) i *L'illa perduda* (1935, escrita amb el seu pare), fa un viatge sola pel Marroc durant diversos mesos que es tradueix, primer, en els articles “Impressions d'una dona a través de l'Àfrica musulmana” al diari *La Publicitat* (1935) i, després, en un nou èxit literari: *El Marroc sensual i fanàtic* (1936).

Gautier. Badia de Hamené (Raiatea). *Paradisos oceànics*, 1930.

L'ESCRITORA REPUBLICANA

Aurora Bertrana desplega una intensa activitat política i social durant la República. Liberal per tarannà, amb una perspectiva enriquida per les estades a l'estranger i representant del feminisme “ben entès” del moment (que defensa la igualtat de les dones sense transgredir els principis tradicionals), presideix el Lyceum Club de Barcelona, s'integra en diverses entitats (la Lliga Femenina Catalana per la Pau i la Llibertat, el Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya o la Unió Femenina Franco-Catalana) i aporta el primer nom de dona a la llista d'ERC per Barcelona en les primeres eleccions amb sufragi femení del país. Aquestes accions, els èxits literaris, les conferències i les col·laboracions regulars a la premsa sobre temes candents com la prostitució consoliden el seu prestigi intel·lectual. Amb l'esclat de la guerra, la trajectòria i el compromís cultural, feminista i antifeixista de l'autora la situen a l'Agrupació d'Escriptors Catalans, la presidència del jurat del Premi Crexells de Novel·la de 1936, la redacció de les revistes *Moments* i *Companya* o la direcció de la col·lecció “La Novel·la Femenina” de l'Editorial Mediterrània.

Aurora Bertrana al mitin de la Monumental (12 de novembre de 1933). Arxiu Nacional de Catalunya.

ENTRE DOS SILENCIS

La Guerra Civil obliga Aurora Bertrana a deixar Catalunya l'any 1938. Passa bona part de l'exili a Ginebra, la ciutat del seu marit, de qui s'ha separat, però. Són anys d'instabilitat econòmica i laboral però de gran activitat: ajuda els refugiats republicans del camp de concentració de Sant Cebrià, estudia literatura a la Universitat de Ginebra, s'instal·la en un psiquiàtric suís on fa de dama de companyia del director, viatja a França en missió humanitària acabada la Segona Guerra Mundial... L'any 1946 s'estableix a Prada de Conflent per estar a prop d'Andorra, on podrà trobar-se amb la seva mare, es relaciona amb els exiliats catalans, fa amistat amb Pau Casals i amb Pompeu Fabra. Retorna a Barcelona l'any 1949, sobreviu vent classes de francès. Primer en castellà (*Vértigo de horizontes*, 1952) i finalment en català (*Camins de somni*, 1955), de mica en mica va reprenent la seva carrera literària, estroncada pel franquisme. Surt lentament del silenci i recupera visibilitat social i literària.

Postal de les Escaldes, Andorra, c. 1940. Col·lecció Miquel Sánchez Baños.

LA MEMÒRIA COM A REFUGI

Quan Aurora Bertrana comença les seves memòries el 1966, ja és l'autora d'una obra consolidada. La seva vida aventurera, la seva personalitat independent i la publicació abans de la guerra dels seus llibres de viatges la converteixen en una figura literària reconeguda. Però el seu retorn a Catalunya passa gairebé desapercebut. Ha de fer front a la indiferència dels cercles literaris, que la fan empètir presentant-la com la filla de Prudenci Bertrana. Les novel·les de testimoniatge històric *Tres presoners* (1957) i *Entre dos silencis* (1958) no mereixen l'atenció que reclamen. Només *Vent de grop* (1967), adaptada al cinema amb el títol *La llarga agonía dels peixos fora de l'aigua*, protagonitzada per Joan Manuel Serrat, li dona certa popularitat. La redacció de les memòries dura sis anys, i la fa en un entorn de pau i felicitat, retirada a les Eres de Guardiola, satisfeta de poder donar forma literària a la seva vida. El primer volum, *Memòries fins a 1935*, es publica el 1973 i guanya el Premi de la Crítica Serra d'Or. El segon, *Memòries des del 1935 fins al retorn a Catalunya*, apareix pòstumament dos anys més tard.

Aurora Bertrana a la proclamació del premi de novel·la Prudenci Bertrana al Pavelló d'Esports de la Devesa de Girona. 1970. Ajuntament de Girona. CRDI (Narcís Prats Gutiérrez).

MHG

Adreça i telèfons
Carrer de la Força, 27
17004 Girona
Tel 972 22 22 29
www.girona.cat/museuhistoria
museuhistoria@ajgirona.cat

Sala d'exposicions (accés independent)
Placeta de l'Institut Vell, 1

@mhistoria_gi

@museuhistoriagirona

@Gironamuseus

Horari

De dimarts a dissabte de 10.30 a 17.30 h.
Diumenges i festius de 10.30 a 13.30 h.
Tancat els dilluns no festius

ENTRADA GRATUÏTA

Ho organitza:

Girona Cultura

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

En el marc de:

2017 ANIVERSARI
ANY BERTRANA

EL DESIG DE VIURE I D'ESCRIBRE PRUDENCI I AURORA BERTRANA

EXPOSICIÓ TEMPORAL
Museu d'Història de Girona - Sala d'Exposicions

Del 28 d'octubre de 2017 al 22 d'abril de 2018